

Oponentský posudek na bakalářskou práci

Autorka: Eva Königsmarková

Název práce: Životní příběh na prahu dospělosti – hledisko existencialismu

Bakalářská práce se zabývá dospíváním a způsoby, jakými v tomto období lidé uvažují/vyprávějí o svém životě. Práce se zaměřuje spíše na aplikaci specifického přístupu (vycházející z narativní a existenciální psychologie) než na zjišťování nových poznatků o období vstupu do dospělosti.

V práci de facto absentuje jasné vymezení cíle a výzkumných otázek (v kapitole 3, kde bychom je očekávali, chybí). Tím se práce stává zamřzenou – přichází sice se zajímavými postřehy, ale bez vazby na artikulovaný cíl ztrácí na kadenci. Práce přitom nabízela (a částečně i implicitně sledovala) zajímavý cíl, a sice porovnání různých metodologických přístupů při studiu dospívání.

Bakalářská práce je rozsahem přiměřená. Stylisticky je text velmi kvalitní, čtivý, bez gramatických chyb a překlepů. Práce s literaturou je formálně správná. Způsob odkazování a citací odpovídá standardům. Celkový počet publikací není příliš vysoký, zejména v kapitole 2.2 autorka téměř výhradně vycházela ze dvou publikací. Ačkoliv v českém prostředí by autorka mnoho dalších publikací o narativní psychologii nenalezla, mohla využít zahraniční zdroje.

Práce je tradičně rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je charakterizováno období adolescence a dále představena narativní psychologie a narativní analýza. Do teoretické části by patřila i kapitola 5, která se zabývá existenciální psychologií. Při čtení teoretické části mi vyvstávaly následující připomínky a otázky:

- Vývojové období není popsáno komplexně, nýbrž autorka se zabývala téměř jen vývojem identity a vztahů. Protože jsou ale přímo navázány i na změny v oblasti kognitivní či tělesné, měly by být i ty podrobněji představeny.
- Autorka používá neobvyklé časové vymezení adolescence – od 10 do 20 let. Kam by potom byla zařazena puberta?
- Autorka dále uvádí, že v minulosti se adolescence spojovala s vášnivými emocemi a konflikty (str. 8), zatímco dnes už taková není. Odkud to čerpá? Pokud došlo ke změně, čím je podle autorky způsobena?
- Identita je vymezena velmi široce. Autorka vychází zejména z P. Říčana. Jaké další autory/ky by mohla využít k lepšímu pochopení pojmu identita?
- S identitou se v textu nakládá jako se samozřejmým vývojovým úkolem, který existuje univerzálně. Kulturní psychologie ukazuje, že tomu tak není, že pojetí a význam identity je kulturně determinovaný. Co způsobuje v naší kultuře tlak na to, aby si lidé budovali identitu? Lze v tomto procesu selhat?
- V narativní psychologii jsou příběhy chápány jako organizující, strukturující princip, jehož prostřednictvím se ukotvujeme ve světě a vytváříme smysl našeho života. Autorka naznačila dilema, které existuje ve vztahu mezi příběhem života a životem samotným. Vyprávěné příběhy jsou buď artikulací toho, o čem lidé přemýšlejí (tj. ucelené příběhy existují v myšlené formě a následně jsou řečeny/napsány), nebo vyprávění příběhů je procesem jejich vzniku, lidé v nich svůj život konstruují. Ke kterému pojetí se autorka kloní? Jaké jsou limity obou pojetí?
- Příběhy se vyprávějí publiku. Jejich kontextem jsou tedy interakce, v nichž jde vždy o vyjednávání explicitních a implicitních obsahů (a motivací, očekávání). Jak mohou být příběhy modifikovány ve vztahu ke konkrétní situaci, v nichž jsou prezentovány? Jak s tím lze v analýze pracovat? Jak lze zohlednit skutečnost, že v příběhu člověk prezentuje sám sebe a využívá různé obranné mechanismy? (Autorka, zdá se, vychází spíše z toho, že příběhy rovinu účelového sdělení neobsahují. Tak se to alespoň jeví z rozboru některých textů. Například u Marie, která se nedostala na VŠE a v textu to zlehčila tím, že škola neví, o co přichází, autorka poznamenává, že si Marie z neúspěchu skutečně nic nedělala. Opravdu víme, že si z toho nic nedělala?)

Empirická část představuje autorčin výzkum. Jak již bylo řečeno, ve výzkumném designu není jasně uveden cíl a výzkumné otázky. Zato autorka velmi podrobně představila výběr souboru respondentů/ek a sběr dat. Navzdory tomu, že se teoretická část zabývala narativní analýzou, autorka pak na ni při zpracování dat do velké míry rezignovala. Uvedené důvody (stručnost a různorodost textů) považuji za druhotné.

Těžiště empirické části tak leží v samotných životních příbězích, které autorka jeden po druhém komentuje. Velmi často zůstává na úrovni převyprávění, místy však uvádí i skutečný analytický postřeh – hlavní téma, rozpor, možnou interpretaci. Na těchto pasážích je patrné, že autorka má pro empirický materiál výborný cit. Škoda, že jej nevyužila při hlubší analýze. Ta by přitom podle mého názoru mohla sledovat alespoň část kategorií používaných v narativní analýze (z nich je použito pouze „autorství“) nebo mohla vytvořit vlastní kategorizaci či typologii získaných materiálů.

O jednu takovou se autorka pokusila tím, že texty rozdělila do dvou skupin: 1) poklidné, pozitivní, 2) negativní, bez elánu, plné zklamání. V členění se mísí dvě kritéria – plynulost/zlomovost a optimismus/pesimismus. Vhodnější by podle mého názoru bylo třídící kritéria oddělit. Platí navíc, že některé texty nelze do vytvořených skupin dobře zařadit – například Ivana, Lucie, Kristýna, Marťa (u dvou posledních cítím pozitivní naladění, zažily sice řadu těžkých chvil, ale nyní dostávají život do svých rukou, proč je tedy umístit do skupiny, kterou autorka označuje jako „příběhy se životním zlomy, smutkem a zklamáním“?).

Texty mohly být analyzovány i z dalších hledisek. Například: a) délka, b) vnitřní struktura textu (ucelený příběh vs. jednotlivé body), c) zaměření na období nebo na události, d) zaměření na sebe nebo na druhé, e) míra reflexivity (popis událostí, popis pocitů, odstup) atd.

Závěr:

Eva Königsmarková ve své bakalářské práci vycházela z narativní psychologie a využívala její koncepty a analytické přístupy. To považuji za odvážné. Z teoretické části je zřejmé, že autorka získala do zvolené oblasti dobrý vhled. V samotném výzkumu jej ale využila jen částečně, což je škoda, neboť věřím, že schopnosti na hlubší analýzu má. Navzdory těmto připomínkám považuji práci za zajímavou a úspěšnou, splňující požadavky na bakalářské práce.

Doporučuji bakalářskou práci Evy Königsmarkové k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou velmi dobře.

V Praze, 25. 5. 2009

PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.